

vjerojatno u Padovi, a potom živio u Trogiru; obavljao mnoge javne službe. Pisao je na tal. jeziku. Njegova *Povijest grada Trogira (Storia della città di Traù)*, prvi put objavljena u Splitu 1908, prati razvoj grada od osnutka do pišćeva doba, a nastala je u renesansnoj tradiciji ant. modela povijesti gradova. Prijenos tijela grad. zaštitnika u novu renesansnu kapelu opisao je u djelu *Prijenos sv. Ivana trogirskog biskupa (Traslazione di San Giovanni vescovo di Traù)*; objavio A. Bacotich 1927–28). Pod utjecajem suvremenika I. Lučića, prepun arhivskih – političkih, ekonomskih i demografskih – podataka, Andreisov je historiografski rad vrijedan prinos kult. povijesti Dalmacije u doba kad se već oblikuje moderna pov. znanost.

DJELA: *Storia della città di Traù*, Split 1908; *Traslazione di San Giovanni vescovo di Traù fatta li 4 Maggio l'anno 1681*, Archivio storico per la Dalmazia, 1927, 18, 19–21; 1928, 23–24; *Povijest grada Trogira*, I–II, Split 1978.

LIT: M. Perojević, Predgovor, u knj. P. Andreis, *Storia della città di Traù*, Split 1908; A. Bacotich, *Della vita e delle opere di Paolo Andreis*, Archivio storico per la Dalmazia, 1927, 18; C. Fisković, *Kuća povjesnika Pavla Andreisa u Trogiru*, Split 1969; M. Kurelac, T. Raukar, V. Omašić, I. Babić i A. Cvitanović, *Komentari*, u knj. P. Andreis, *Povijest grada Trogira*, II, Split 1978.

L. Rafolt

ANDREJEV, Leonid Nikolajevič, rus. prozaist i dramski pisac (Orël, 21. VIII. 1871 – Najvala, Finska, 12. IX. 1919). Polazio je od lektire F. M. Dostojevskog, F. Nietzschea i A. Schopenhauera; razišao se s M. Gorkim. U bunama, represijama (*Gubernator*, 1906) i teroru nije tražio moral ili soc. pitanja, nego naglašavao opstojnost zla. Izjednačavao je revolucionare i kriminalce suočene sa smrću (*Priča o sedmero obješenih – Rasskaz o semi povešennyh*, 1908), uzvisivao prostitutku nad prevratnikom (*Tama – T'ma*, 1907), a proturatni *Crveni smijeh (Krasnyj smeh*, 1904) apstraktna je studija o mahnitosti bojišnice. I u dramama je težio uopćavanju općeljudskoga (*Čovjekov život – Žizn' čeloveka*, 1907; izvedena u Mejerholdovoj režiji). Smatra se rus. ekspresionistom.

Između 1903. i 1914. Andrejev dominira u hrv. prevoditeljstvu s ruskoga (u periodici je prevedeno 86 tekstova). *Crveni smijeh* cijenio je Krleža, a tragovi čitanja te novele ili *Priča o sedmero obješenih* mogu se naći kod U. Donadinija.

VAŽNIJI PRIJEVODI: *Crveni smijeh* (J. B.), Zagreb 1905; *Pripovijest o sedmero obješenih* (M. Bogdanović), Zagreb 1910; *Ignis sanat* (N. Andrić), Osijek 1910; *Tama* (J. Lakatoš), Zagreb 1910; *U magli*, Zagreb 1917; *Za frontom*, Zagreb 1919; *Bezdan – Na ulici* (Z. Matačić), Zagreb 1923; *Živili-bili* (V. Mirosavljević), Zagreb 1930; *Sedmero obješenih i druge pripovijesti* (R. Šovary), Zagreb 1954; *Jednostavna istina* (I. Lukšić), Rijeka 1998; *Ruska fantastična pripovijetka* (P. Vujičić, I. Lukšić), Zagreb 2003; *Priča o sedmero obješenih* (Ž. Milenić), Rijeka 2003.

LIT: A. M. Bešker, *Bibliografski pregled prijevoda djela L. N. Andrejeva kod jugoslavenskih naroda*, Croatiaica, 1972, 3.

A. Flaker

ANDRIĆ, Ivo, romanopisac, novelist, pjesnik i esejist (Dolac kraj Travnika, 9. X. 1892 – Beograd, 13. III. 1975). Rođen je u obitelji bos. Hrvata katolika, od majke Kate, rođene Pejić, i oca Antuna. Otac mu je umro od tuberkuloze kad su Andriću bile samo dvije godine. Ne mogavši se brinuti o njemu, majka ga je iz Sarajeva, gdje je radila po tuđim kućama, poslala u Višegrad, očevoj sestri. U Višegradu je pohađao osnovnu školu, a u jesen 1902. vratio se u Sarajevo i upisao u Veliku gimnaziju, prvu takvu školu u Bosni. Na njega je bitno utjecao profesor materinskog jezika, njegov zemljak T. Alaupović, s kojim je i poslije ostao u prisnom odnosu. Kao srednjoškolac bio je i aktivist Mlade Bosne, kojoj su pripadali i organizatori sarajevskog atentata na prijestolonasljednika Franju Ferdinanda. Iako je i sam sudjelovao u nekim organiziranim političkim i kult. akcijama svojih jugoslavenski orijentiranih vršnjaka, radije se zatvarao u svijet knjiga. U to vrijeme počeo je i pisati, uglavnom impresije o lektiri, pjesme i kraće lirске zapise. U jesen 1912. upisao se na Zagrebačko sveučilište, sa stipendijom

Hrvatskoga kulturnog društva Napredak iz Sarajeva. Nezadovoljan životom u Zagrebu, siromašan, krhka zdravlja, nezainteresiran za studij, već sljedeće godine prešao je na Bečko sveučilište. Na početku 1914. preselio se u Krakov i upisao se na staro i ugledno Jagelonsko sveučilište; već prvih mjeseci razvio je živu suradnju s

Ivo ANDRIĆ

nekoliko zagrebačkih knjiž. glasila, objavljujući prikaze knjiga i krakovskih umj. izložbi. U lipnju te godine u Zagrebu mu je u knjizi *Hrvatska mlada lirika* objavljeno šest pjesama, kojima se prvi put predstavio hrv. kulturnoj javnosti. Kada je 28. VI. 1914. čuo za atentat na Franju Ferdinanda, otputovao je u Zagreb. Saznavši da su neki njegovi prijatelji već uhićeni pod optužbom za veleizdaju, iz Zagreba je pobjegao u Split, ali nije izbjegao uhićenje. Prošao je kroz zatvore u Sibeniku, Rijeci i Mariboru, gdje je sa stotinama mladih ljudi bio pod višemjesečnom istragom. Tek su u proljeće 1915. optužbe protiv njega odbačene zbog nedostatka dokaza pa je pušten iz zatvora i interniran u rodnom kraju. Pridružio se majci koja je u selu Ovčarevu kraj Travnika održavala kućanstvo fra A. Perčinliću, preko kojega je upoznao mnoge franjevce iz obližnjih samostana u Kreševu, Fojnici i Kraljevoj Sutjesci. Često je posjećivao samostan na Gučoj Gori, gdje je sa zanimanjem čitao samostanske kronike. Boravak među bos. franjevcima bitno je odredio njegov kasniji interes, ne samo za njihovo mjesto u povijesti Bosne, osobito u doba otomanske vladavine, već i za njihove pojedinačne sudbine; o njima je napisao neke od najboljih pripovijedaka. Početkom srpnja 1917, nakon amnestije koju je objavio kralj Karlo, iz internacije se vratio u Zagreb. Zbog bolesti je sve do rujna 1919. boravio u Bolnici milosrdnih sestara. Nakon I. svj. rata nastojao se uključiti u knjiž. život Zagreba. Ponovno se upisao na Filozofski fakultet, ali je nakon dva semestra prekinuo studij. Potkraj ljeta 1918. objavio je prvu knjigu, *Ex Ponto**, zbirku pjesama u prozi, većinom napisanih tijekom rata i u internaciji. God. 1919. uređivao je *Književni jug*, časopis koji je 1918, kao glasilo jugoslavenski orijentiranih književnika, bio pokrenuo N. Bartulović. U njemu je već i prije objavljivao prikaze knjiga i kaz. predstava, prijevode W. Whitmana i A. Strindberga te prva dva dijela trodijelne pripovijetke *Put Alije Derzeleza**. Iako je među hrv. književnicima stekao nekoliko prijatelja, nije se uspio prilagoditi prilikama koje su vladale u Zagrebu, nije imao posla ni sredstava za pristojan život. Prihvatio je poziv T. Alaupovića, koji je u to vrijeme bio ministar vjera u vladi Kraljevine SHS, da dođe u Beograd i zaposli se u njegovu ministarstvu. U rujnu 1919. definitivno je napustio Zagreb i Hrvatsku. Početkom 1920. u Beogradu je ušao u diplomatsku službu koja je odgovarala njegovu temperamentu i želji da upozna svijet. Iako je u beogradskim krugovima prihvaćen

kao već afirmiran pisac, čemu su pridonijele i dvije knjige izišle 1920 (lirski zapisi *Nemiri** i pripovijest *Put Alije Đerzeleza*), nije mu odgovarao boemski život beogradskih pisaca. Odlaskom iz Beograda u diplomaciju stekao je mir i materijalnu sigurnost. Službovao je u Rimu (1920–21), Bukureštu (1921–22), Trstu (1922–23), Grazu (1923–24). U Grazu je, zbog zahtjeva službe, nastavio davno prekinut studij i obranio disertaciju pod naslovom *Razvoj duhovnog života u Bosni pod utjecajem turske vladavine (Die Entwicklung des geistlichen Lebens in Bosnien unter der Einwirkung der türkischen Herrschaft)*, koju za života nije želio objaviti. Po povratku u Beograd doživio je izniman uspjeh prve knjige pripovijedaka (*Pripovetke*, 1924), za koju je dobio i prestižnu nagradu Srpske kraljevske akademije. Poslije te knjige, u kojoj su pripovijetke napisane ijekavski, u idiomu njegova zavičaja, počeo je pisati ekavski. Nakon dvogodišnjega rada u Ministarstvu vanjskih poslova (1924–26) nastavio je službovati u diplomatskim predstavništvima u Marseilleu i Parizu (1926–28). U Parizu je sve slobodno vrijeme proveo ispisujući ekscerpte iz opsežnoga diplomatskog dopisivanja P. Davidea, franc. konzula u Travniku s početka XIX. st., što mu je kasnije poslužilo kao osnovna građa za roman *Travnička hronika**. U Madridu (1928) oduševio se slikarstvom F. Goye, kojeg je zamislio kao svojega sugovornika u velikom eseuju *Razgovori s Goyom* (1929). Od 1. I. 1930. radio je kao sekretar Stalne misije Kraljevine Jugoslavije u Ligi naroda u Ženevi. Kada se 1933. vratio u Beograd, bio je najprije savjetnik u Ministarstvu inostranih poslova, zatim, od 1935, načelnik polit. odjeljenja tog ministarstva te od studenog 1937. pomoćnik ministra. God. 1939. izabran je za redovitoga člana SANU. Iste godine radio je kao opunomoćeni poslanik u Rimu, a potom je poslan u Berlin, gdje je u ožujku 1941. prisustvovao potpisivanju Trojnoga pakta, kojim je Kraljevina Jugoslavija podržala politiku Njemačke i Italije (u pismu predsjedniku vlade Cincar-Markoviću od 17. III. izrazio je nezadovoljstvo takvom odlukom vlade i zatražio svoje razrješenje). Kad je nakon demonstracija 27. III. poništen pakt, Hitler je prognao jugosl. diplomatsko osoblje iz Berlina pa se Andrić preko Švicarske vratio u

I. Andrić prima Nobelovu nagradu 10. XII. 1961. u Stockholmu

Beograd. Odbivši svaki oblik suradnje sa srp. kvislinškim režimom, povukao se iz javnosti i tijekom ratnih godina završio tri romana: *Na Drini ćuprija**, *Travnička hronika* i *Gospodica*. Njihova pojava 1945. imala je golemu važnost, jer je kompleksna umj. slika povijesti u njima uspješno dovela u pitanje estetiku socijalist. realizma i prije nego što se ta doktrina stigla nametnuti. Istodobno, ta su djela autoru priskrbila takav ugled u kult. javnosti da ga je i nova vlast od početka morala uvažavati, pa čak i nastojati pridobiti na svoju stranu (1954. primljen je u članstvo KPJ, iako nikada nije pokazivao znake posvećenosti komunističkoj ideji). Odmah nakon rata slijedila su mnoga društ. priznanja: izabran je već 1945. za vijećnika u Narodnoj skupštini BiH, 1946. za predsjednika Udruženja književnika Jugoslavije, a 1950. za poslanika u Vijeću naroda u Skupštini Jugoslavije. Istodobno, njegova su djela bila prevodena na mnoge jezike, što je i omogućilo da 26. X. 1961. dobije Nobelovu nagradu za književnost. Sljedeće godine bile su ispunjene javnim priznanjima njegovu knjiž. djelu, ne samo u Jugoslaviji nego i u mnogim zemljama svijeta.

Andrić je u književnost ušao kao lirski pjesnik; 1911. u *Bosanskoj vili* objavio je pjesme *U sunrak* i *Blaga i dobra mjesečina*. Afirmirao se 1914. u zajedničkoj zbirci *Hrvatska mlada lirika*. Kao pjesnik oglasio se i nakon rata u svojoj prvoj knjizi *Ex Ponto* (1918), koju je knjiž. kritika dočekala s pažnjom i razumijevanjem, označivši je kao »neobičnu knjigu«, u kojoj »pjesnik razgovora sa svojom dušom«. Pisani u ritmičkoj prozi, ti lirski zapisi iz progonstva bili su izraz dubokog razočaranja mladića koji na kraju svj. rata samom sebi postavlja pitanje o smislu vlastite egzistencije, sa slutnjom da je on sa svojim bolom, strahom i nemirima samo dio sveopće drame života. Iskreni u ispovijedanju, ti zapisi u isto vrijeme očituju sposobnost i snagu autora da zatamljuje osobnu bol i da govori glasom čovjeka koji u svojoj patnji razmišlja o općem ljudskom jadu i pred zagonetkom svoje egzistencije traži smisao života uopće: »Sve, sve što me sputava i što se zove: *moje* neka iščezne, da budem čist, jak i slobodan, a na dnu duše neka ostane samo ovo jedino i veliko osjećanje koje mi daruje razumijevanje i samilost za sav jad čovjekov.« Ta želja za samozatajom, koja je bila neobična u kontekstu njegovih intimnih ispovijesti, ubrzo se pretvorila u odlučan stvaralački stav, koji je bitno odredio cijelo njegovo knjiž. djelo: zatamiti *sebe* i u svojem djelu sačuvati jedino »razumijevanje i samilost za sav jad čovjekov«. Uistinu, nakon *Ex Ponto* on se kao lirik oglasio još jednom, u *Nemirima* (1920), ali je i u njima lirsku ekspresiju već počela potiskivati naracija. S pripovijesću *Put Alije Đerzeleza*, koju je 1920. objavio kao zasebnu knjigu, konačno je nastupio kao pripovjedač, koji svoje intimne nemire transponira u objektivizirane vizije tuđih života. Pjesme više nije objavljivao, iako se nakon njegove smrti saznalo da ih je cijeloga života povremeno pisao.

Svojom prvom pripovijetkom, *Put Alije Đerzeleza* (1920), a potom u nizu pripovijedaka koje je objavio, većinom u *Srpskom književnom glasniku (Ćorkan i Švabica, 1921; Za logorovanja, 1922; Mustafa Madžar, U musafirhani, U zindanu, Rzarvski bregovi i Ljubav u kasabi, 1924)* i koje su ušle u njegovu prvu zbirku (*Pripovetke, 1924*), afirmirao se kao »slikar Bosne« i njezina »starog adeta i vakta«. Od 21 pripovijetke koje su objavljene u prve tri zbirke (1924, 1931, 1936) samo dvije nisu smještene u taj ambijent (*Noć u Alhambri* i *Dan u Rimu, 1924*). U većini pripovijedaka koje je objavio nakon II. svj. rata dominantna tema je »stara Bosna«, koja ga, po njegovim riječima, »celog veka nije napuštala«, neprestano ga privlačeći i uvijek iznova začuđujući (»promatram izbliza ovu našu Bosnu koja me uvijek iznenađuje novim čudima«, pisao je 1920. T. Alaupoviću). Međutim, Andrić ipak nije bio regionalni pisac u pravom značenju riječi. Zato 1936. nije prihvatio sugestiju J. Benešića da mu se knjiga pripovijedaka u prijevodu na poljski objavi pod naslovom *Bosanske novele*: »Meni to lokaliziranje, iako bukvalno tačno, ne izgleda ni dobro ni zgodno.« Ta »stara Bosna«, koja ga je opčinjavala, bila je za njega ono »polje egzistencije«

bez kojega ni jedan pravi pripovjedač ne može započeti priču. Ali na tom kronotopu on je gradio svoj pripovjedački svijet, koji je bio utemeljen koliko u pov. činjenicama toliko i u njegovoj misli o čovjekovoj sudbini. Zato njegova Bosna ima ambivalentan karakter. S jedne strane, zanimljiva je i po sebi, kao poseban, neobičan i egzotičan svijet. (»Žao mi je« – pisao je Alaupoviću – »kad pomislim da izumire svakim danom naša stara čulna Bosna a nema nikog da zabilježi i sačuva mrku ljepotu nekadašnjeg života.«) S druge strane, ona je uvjetni prostor na kojemu djeluje pripovjedačeva imaginacija na kojoj se razvija njegova misao o svijetu. Sve ono, i strašno, i odvratno, i jedno, i groteskno, i vedro, i veselo, i smiješno i uzvišeno što u njegovim »bosanskim pričama« zorno i upečatljivo iskrsava, u isto je vrijeme i »stvarno« i nije sasvim takvo, jer se sve događa u graničnom području gdje se razdvajaju, ali često i pretapaju stvarnost i fikcija, povijest i svijest, životne činjenice i misao o ljudskoj sudbini. A. Barac bio je u pravu kada je 1925. upozorio da u Andrićevim pripovijetkama »u krajnjoj liniji nije bitan ni istok ni zapad, nego naprosto čovjek sa svojom strašću i svojim bolom«. Bez obzira je li pripovijedao o izopačenim osmanlijskim silnicima (*Mustafa Madžar, Na logorovanju, Trup*), ili o bos. franjevcima i njihovim iskušenjima u susretu sa zlom oko njih (*U musafirhani, U zindanu, Ispovijed, Kod kazana*), ili o tragičnoj sudbini žene u muškom svijetu (*Mara Milosnica, Anikina vremena, Olujaci*), on kao da je sve vrijeme slijedio drevnu misao jednoga lat. pisca koju je naveo prigodom primanja Nobelove nagrade: »Razmišljao sam o drevnim danima i sjećao se godina vječnosti«. Taj spoj evokacije prizora iz prošlosti i refleksije o ljudskoj sudbini, spoj povijesti i onoga što mudar čovjek iz nje može shvatiti o zagonetkama ljudskog života i tajnama ljudske duše, rezultirao je pripovijetkama koje idu u sam vrh pripovjedne književnosti uopće: *Most na Žepi, Smrt u Sinanovoj tekiji, Mila i Prelac* ili *Priča o vezirovom slomu*. I poslije, kad se kao pripovjedač povremeno odvajao od Bosne i »starog adeta i vakt«, Andrić je, sad već na tragu moderne egzistencijalističke proze, uspijevao i u ambijentu suvremenosti ostvariti spoj realnog i maštovnog, u kojem se na umjetnički učinkovit način sublimira »sjećanje na vječnost« i sugerira nešto od tajne života (*Letovanje na jugu; Jelena, žena koje nema*).

Karakteristično svojstvo njegovih pripovijedaka je potpuna usmjerenost na detalj: pojedinačne slike, situacije, prizori, lica, geste. U tim pojedinostima vidio je »sicišne dijelove beskonačnog mozaika koji se zove život i svijet«, kako je rekao u *Ex Pontu*, priznavši da ga taj »mozaik života« oćarava, iako mu ne može »naslušati smisao, oblik ni veličinu«. Shvaćajući život na takav način, i narativnu strukturu svojih pripovijedaka gradio je najčešće kao mozaik koji je sastavljen od slikovitih i rječitih pojedinosti, zanemarujući fabulu kao usmjereni tijekom jedinstvene radnje. Na isti je način gradio i romane, u kojima fabulu zamjenjuje mozaično prikazivanje ljudskoga života (*Gospođica*), ili jednoga pov. vremena (*Travnička hronika* i *Omer-paša Latas*), ili tjeka povijesti u jednome mjestu (*Na Drini ćuprija*). Čak i u umjetnički najrazrađenijem romanu, *Prokletoj avliji**, nalazi se mozaični sklop niza zasebnih priča, jedino što je on tu uokviren kompozicijskom formom prstena.

Roman *Gospođica* (1945) izlaže život jedne žene koja je postala žrtvom svoje opsesije novcem i stjecanjem. Radnja počinje u Sarajevu u doba austrougarske uprave: Rajka Radaković, jedinica uglednoga sarajevskog trgovca, nakon očeve smrti odbija igrati ulogu koju ženama propisuje patrijarhalno društvo pa nastavlja »muški posao« trgovine, ulazeći u nesmiljeno natjecanje sa svojim konkurentima u stjecanju bogatstva. Nakon rata odlazi u Beograd i nastavlja samački život, posvećujući svu svoju energiju očuvanju bogatstva koje je stekla i brinući se o novcu kao jedinog vrijednosti života. Osim kao portret osobe koja postaje patološki opsjednuta čuvanjem novca, roman u mnoštvu detalja razvija mozaičnu sliku društ. života, najprije u Sarajevu prije I. svj. rata, a zatim u Beo-

gradu u doba formiranja nove države. Roman *Na Drini ćuprija* (1945) drukčijih je obilježja. U njemu se izlaže kronika Višegrada od sredine XVI. st. do kraja I. svj. rata, od gradnje mosta na Drini, koju je bio poduzeo veliki vezir Mehmed-paša Sokolović, do njegova rušenja koje su izvele austr. inženjerijske jedinice kako bi zaustavile prodor srp. vojske u Bosnu. Roman se sastoji od mnogih samostalnih priča koje se nižu jedna za drugom i čine lokalnu povijest grada, gdje jedni pored drugih žive Muslimani, pravoslavni kršćani i Židovi. Sve su priče vezane uz most, koji postaje strukturni stožer romana. I dok se iz poglavlja u poglavlje, tijekom vremena, nižu događaji koji su zbog nečega bili vrijedni da se čuvaju u kolektivnom pamćenju, bilo kao legende ili kao važne životne zgrade, veličanstvena ćuprija na Drini stoji kao simbol trajanja, preuzimajući na sebe glavnu temu romana: kontrast između prolaznosti i beznačajnosti individualnih ljudskih napora i stremljenja na jednoj, i kontinuiranosti pov. života na drugoj strani. Roman završava znakovitom ironijom: Alihodži, junaku zadnjih poglavlja, smrtno ranjenom u eksploziji, s pogledom na urušeni most, sa zadnjim zravicima svijesti javlja se užasna misao o kraju svijeta; njegova smrt i razaranje mosta označili su, ustvari, kraj jedne ere, čiji je pov. tijekom roman efektno evocirao. *Travnička hronika* (1945) bavi se razdobljem od sedam godina u povijesti vezirskog grada Travrnika (1807–14), koje je autor u podnaslovu označio kao »konzulska vremena«. Nakon Napoleonova zaposjedanja dalmatinske obale, u Travnik, tadašnje sjedište otomanske vlasti u Bosni, došao je zastupati franc. interese konzul Jean Daville, a za njim odmah i austr. konzul von Mitterer. Tako su se dvojica zapadnih diplomata, predstavnika dvaju zaraćenih carstava, našla u malome bos. gradu, u neprijateljskom orijentalnom okruženju, nadmećući se u promicanju interesa svojih država kod otomanskih vlasti u Bosni. Zasnovan u velikoj mjeri na pov. izvorima, naročito na dnevnicima i pismima franc. konzula (u povijesti se on zvao Pierre Davide), roman gradi povijesno autentičnu sliku tih vremena; narativno je strukturiran kao polifoni roman, u kojem se oglašavaju mnoge i različite osobe, iz čije se perspektive zorno predočava kako život u Travniku onoga vremena, sa svim međuetničkim zazorima između Muslimana, kršćana i Židova, tako i cijela kompleksna situacija neposrednoga susreta Zapada s Istokom, a isto tako i Bosne sa svijetom. Više nego ijedno njegovo djelo, taj roman pokazuje Andrićev izvanredan dar u evociranju prošlih vremena, ali i sposobnost da prošlosti dade univerzalni značaj. Kratki roman *Prokleta avlija* (1954) raden je s najviše umj. ambicije, o čemu svjedoči i njegova složena, prstenasta kompozicija, s četiri narativne cjeline, koje se sužavaju u koncentričnim krugovima: roman počinje i završava prizorom pogreba fra Petra na groblju kreševskoga samostana; u tom okviru evocira se njegov boravak u stambolskom zatvoru i susreti s različitim ljudima koji su se u njemu našli; u središte priče stavljena je priča o jednom od zatvorenika, mladomu turskom intelektualcu Ćamilu, koji je svoj vijek proveo u proučavanju života princa Džema, mlađega brata sultana Bajazita, i koji se toliko uživio u njegovu sudbinu da se na kraju s njim izjednačio i zbog toga bio likvidiran kao opasni urotnik; u tom okviru izlaže se priča o Džemu, koji je poražen u borbi s bratom oko prijestolja, a onda postao žrtva u sukobu interesa kršč. država i njihove trgovine s Otomanskim Carstvom. Svaki od četiri narativna kruga ima više od jednoga naratora: čas je to fra Petar, čas onaj koji se sjeća fra Petrova pričanja, čas je to sam Ćamil, čas Haim, jedan od uznika u »prokletoj avliji«. Taj složeni romaneskni postupak nesumnjivo znači autorovo propitivanje različitih mogućnosti kazivanja priče, odnosno umj. obrade narativne građe. Pomicanje iz jednoga u drugi narativni krug može se protumačiti kao kretanje kroz različite moduse čovjekove egzistencije, iz običnoga, svakidašnjega života, koji se prirodno završava smrću, kad iza čovjeka ostaju uspomene na njegov život i na

njegove priče (na početku i kraju romana), preko ekstremnih situacija suočavanja sa zlom i čovjekova stradanja i poniženja (u fra Petrovim pričama o njegovu boravku u »proklesoj avliji«), preko »drevne priče« o dvojici braće-suparnika, od kojih je jedan »čovjek kratka veka i zle sreće, čije težnje stalno idu mimo onog što treba i iznad onog što se može« (u priči o Džemu), do mitskoga prostora »proklete avlije« koja »kao vodeni vrtlog vuče čoveka na neko tamno dno« (u priči o Čamil-efendiji). Iza Andrića ostao je nedovršen roman koji je u Sabranim djelima udruženih jugosl. izdavača posmrtno objavljen pod naslovom *Omer-paša Latas*. Doprivena poglavlja tog romana, o veziru koji je sredinom XIX. st. poslan u Bosnu da smiri i uguši pobunu begova, samo su potvrdile dojam o Andriću kao piscu izvanrednog dara da u mozaičnim kompozicijama živo evocira prošla vremena, ali i da u njima prepozna bit humanosti.

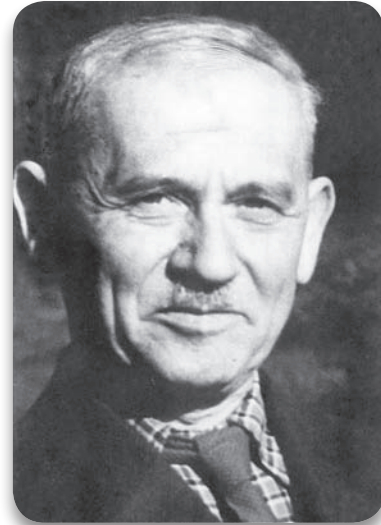
DJELA: *Ex Ponto*, Zagreb 1918; *Put Alije Đerzezeza*, Beograd 1920; *Nemiri*, Zagreb 1920; *Pripovetke*, I, Beograd 1924; *Pripovetke*, Beograd 1931; *Njegos kao tragični junak kosovske misli*, Beograd 1935; *Pripovetke*, II, Beograd 1936; *Gospodica*, Sarajevo 1945; *Travnička hronika*, Beograd 1945; *Na Drini ćuprija*, Beograd 1945; *Izabrane pripovetke*, Sarajevo 1945; *Nove pripovetke*, Beograd 1948; *Priča o vezirovom slonu*, Zagreb 1948; *Priča o kmetu Simanu*, Zagreb 1949; *Prokleta avlija*, Novi Sad 1954; *Lica*, Zagreb 1960; *Sabrana dela*, I–X, Beograd 1963; *Sabrana djela*, I–XVII, Sarajevo–Beograd–Zagreb–Ljubljana–Skoplje–Titograd 1976–81.

LIT.: P. Džadžić, Ivo Andrić, Beograd 1957; M. Šamić, Historijski izvori »Travničke hronike«, Sarajevo 1962; Ivo Andrić (zbornik), Beograd 1962; G. Peleš, Poetika suvremenog jugoslavenskog romana, Zagreb 1966; Ž. Stanojić, Jezik i stil Ive Andrića, Beograd 1967; S. Korać, Andrićevi romani i svijet bez boga, Zagreb 1970; R. Vučković, Velika sinteza, Sarajevo 1974; S. Leovac, Pripovedač Ivo Andrić, Novi Sad 1979; Zbornik radova o Andriću, Beograd 1979; I. Tartalja, Pripovedačeva estetika, Beograd 1979; M. Karaulac, Rani Andrić, Beograd–Sarajevo 1980; Delo Ive Andrića u kontekstu evropske književnosti i kulture (zbornik), Beograd 1981; B. Milanović (prir.), Kritičari o Ivi Andriću, Sarajevo 1981; Sveske Zadužbine Ive Andrića, I–XVIII, Beograd 1981–2001; Lj. Jandrić, Sa Ivom Andrićem, Sarajevo 1982; C. Hawkesworth, Ivo Andrić: Bridge between East and West, London 1984; V. Kalezić, Ivo Andrić u našim sporovima, Ljubljana–Beograd 1985; K. Pranjić, Jezikom i stilom kroza književnost, Zagreb 1986; Z. Lešić, Ivo Andrić: pripovedač za sva vremena, u knj. Pripovjedači, Sarajevo 1988; R. Popović, Ivo Andrić, Beograd 1989; K. Nemeš, Ivo Andrić u procesu razdruživanja, Republika, 1992, 11–12; M. Rizvić, Bosanski muslimani u Andrićevom svijetu, Sarajevo 1995; V. Višković (prir.), Ivo Andrić (tematski broj), Most/The Bridge, 1997, 3–4; K. Pranjić, Iz–Bo–sne k Euro-pi, Zagreb 1998; V. Višković, Umijeće pripovijedanja, Zagreb 2000; Ž. Poljak, Hrvatski književnik Ivo Andrić, Zagreb 2002; I. Lovrenović, Duh iz sindžirâ, Zagreb 2005. Z. Lešić

ANDRIĆ, Josip (pseud. **Stevan iz Srijema, Stipa, Levinac Poljički, Stipa Bukinac, Čika Dobrijan**), prozaist, pjesnik i muzikolog (Bukin kraj Bačke Palanke, Srbija, 14. III. 1894 – Zagreb, 7. XII. 1967). Gimnaziju završio u Požegi; u Zagrebu je studirao pravo i slavistiku, ekonomiju u Pragu, a filozofiju u Innsbrucku. Doktorat iz prava postigao je na Zagrebačkom sveučilištu. U Požegi i Pragu učio je privatno glazbu. Proučavao je nar. glazbu i uglazbio četrdesetak pjesama hrv. pjesnika. Objavio je knjižicu namijenjenu širim čitalačkim krugovima *Kako ćemo razumjeti glazbu* (1939), za JAZU je prikupio tekstove i melodije više od 1300 pjesama bačkih Hrvata. Objavio je povijest slovač. glazbe (*Slovačka glazba*, 1944), a 1953. napisao operu s bunjevačkom tematikom *Dužijanica*. Bio je glavni urednik Društva sv. Jeronima (1921–46), do umirovljenja član uredništva Hrvatskoga književnog društva sv. Ćirila i Metoda, urednik i pokretač nekoliko kat. listova i časopisa: *Obitelj*, *Jeronimsko svjetlo*, *Naša Gospa Lurdaska* i dr. Prevodio s njem., franc. i češ. jezika.

Kao knjiž. stvaralac nije pripadao knjiž. pravcima i pokretima svojega doba. U stihu i prozi uglavnom je vezan uz folklor rodno kraja. Tradicionalnim realističkim stilskim postupcima u novelama pokušava oživjeti ljudske odnose na selu, uglavnom u

Srijemu, ali bez dublje psihol. analize likova (*Dunje ranke*, 1923; *Nove brazde*, 1924; *Srijemske elegije*, 1939). Stvaranje seljačke republike, s opisom borbe između republikanaca i klerikalaca, opisuje u romanu *Svega svijeta dika* (1926), a u romanu *Velika ljubav* (1942) donosi opis nar. običaja i idealiziranu sliku života među slovač.

Josip ANDRIĆ

Hrvatima u selu Hrvatski Grob. Znatnijim umj. dosegom odlikuju se putopisi o Izraelu, Irskoj i Siciliji, u kojima ostvaruje dobre ugodaje i zanimljive portrete ljudi koje je na svojim putovanjima susretao. Okušao se u feljtonima i poeziji, napisao je biografiju bl. Nikole Tavelića. Njegov knjiž. rad danas ima veću kulturnopovijesnu i dokumentarnu, nego umj. vrijednost.

DJELA: *Dunje ranke*, Zagreb 1923; *Nove brazde*, Zagreb 1924; *Tri pripovijetke*, Zagreb 1924; *Svega svijeta dika*, Zagreb 1926; *U Kristovoj domovini*, Zagreb 1931; *Na zelenom otoku*, Zagreb 1932; *Hrvati u Irskoj*, Zagreb 1932; *Najljepši među otocima: lutanja po Siciliji*, Požega 1938; *Srijemske elegije*, Zagreb 1939; *Apostol Hrvatske*, Zagreb 1941; *Velika ljubav*, Zagreb 1942; *Iraska*, Zagreb 1942; *Slavonske narodne pjesme Požeške doline*, Slavonka Požega 1969.

LIT.: Dr. Josip Andrić 1894–1967 (zbornik), Zagreb 1971; A. Sekulić, Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću, Zagreb 1996. M. Šicel

ANDRIĆ, Mirko → ANDRIĆ GUDŽULIĆ, MIRKO

ANDRIĆ, Nikola (pseud. **Dudan Mate, Miloje Fruškogorac, Spectator, Rodo, Harry** i dr.), prozaist, književni povjesničar, urednik, prevoditelj i dramaturg (Vukovar, 5. XII. 1867 – Zagreb, 7. IV. 1942). Gimnaziju završio u Osijeku. Romanistiku i slavistiku studirao u Beču (kod V. Jagića) i Parizu; doktorirao 1897. u Zagrebu disertacijom *Prijevodna beletristika u Srba od godine 1777–1847*. Bio je srednjoškolski profesor u Zemunu (1891–93), a 1894–99. te 1901–07. dramaturg u Kralj. zemaljskom hrvatskom kazalištu u Zagrebu. Sa S. Miletićem osnovao je 1898. Glumačku školu u Zagrebu, gdje je predavao do 1926. Osnivač je i upravitelj osječkoga HNK (1907–08). Potom je radio u I. gimnaziji u Zagrebu, a kao član redakcije *Narodnih novina* (1909–13) uređivao prosvjetni i feljtonsku rubriku, gdje je objavljivao kaz. kritike i knjiž. recenzije. Bio je pomoćnik ministra prosvjete S. Radića u Beogradu (1925–26), a umirovljen je 1927. Obavljao je dužnost predsjednika MH, DHK i Društva prijatelja Poljske. God. 1913. osnovao je i do smrti uređivao Zabavnu biblioteku, u kojoj je objavio više od 600 knjiga iz svj. književnosti; sam je preveo oko 60 djela, uglavnom s njem., franc. i rus. jezika. Bio je i urednik biblioteke Hrvatske narodne pjesme u izdanju MH. Serijom članaka »Sabirači Matičinih hrvatskih narodnih pjesama« u *Glasi Matice hrvatske* ulazio je u oštru polemiku o podrijetlu nekih pjesama (1909). Od jezikoslov-